

Profesor Piotr Bieńkowski (1865–1925) jako opiekun uniwersyteckiej kolekcji archeologicznej

(Tabl. IV)

Przypominając współtwórców i ofiarodawców uniwersyteckiego Gabinetu Archeologicznego, nie sposób pominąć profesora Piotra Bieńkowskiego¹. W latach 1909–1921 był jego opiekunem, kierując Połączonymi Zbiorami Sztuki i Archeologii UJ, natomiast poczynając od roku 1921, po wydzieleniu antyku z Połączonych Zbiorów – kierował już (podobnie jak jego następcy) wyłącznie kolekcją archeologiczną i zbiorem odlewów gipsowych o tematyce antycznej². Profesor Bieńkowski ogromną wagę przywiązywał do funkcjonowania uniwersyteckiej kolekcji archeologicznej, służącej studentom i zwiedzającym. Dla tych ostatnich raz w tygodniu zbiór był dostępny, a zwiedzaniu towarzyszyły odpowiednie objaśnienia w formie prelekcji. W miarę skromnych możliwości finansowych zbiór był wzbogacany, starano się też nadal pozyskiwać donatorów. Dla profesora Bieńkowskiego i jego uczniów uniwersytecka kolekcja stanowiła też istotny element warsztatu naukowego, wiele zabytków otrzymało bowiem wyczerpujące opracowania. Profesor Bieńkowski kilka rozpraw poświęcił niektórym obiektom ceramicznym oraz zabytkom rzeźby antycznej, w tej bowiem dziedzinie cieszył się ogromnym uznaniem jako jeden z niekwestionowanych autorytetów w ówczesnym świecie naukowym. Dzięki inicjatywie profesora Bieńkowskiego również jego uczniowie nie szczędzili trudu w szczegółowym opracowywaniu zagadnień związanych z naszym zbiorem. Wymienić tu można między innymi tej miary specjalistów, jak Mieczysława S. Ruxer (1891–1957), Stanisław J. Gąsiorowski (1897–1962) i Kazimierz Bulas (1903–1970).

¹ Zob. J. Śliwa, *Piotr Bieńkowski (1815–1925)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Historycznego UJ*, Kraków 2001, s. 165–171.

² W trakcie ostatnio (2000–2001) przeprowadzonych prac renowacyjnych w Collegium Novum odsłonięto nad portalami parterowych pomieszczeń (nr XIII–XIX) prawego skrzydła łacińskie napisy „Museum Archaeologicum”, pozwalające bez trudu zlokalizować sale, w których w swych najlepszych czasach zbiory archeologiczne (obecnie bezdomne) były dostępne. Natomiast w dalszych pomieszczeniach ulokowany był nasz zbiór odlewów gipsowych – „Glyptotheca et Pinacotheca” (sale XX–XXI).

Profesor Piotr Bieńkowski. Fot. Józef Sebald, ok. 1910. Ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego

Jedno z najistotniejszych zagadnień w działalności naukowej profesora Bieńkowskiego stanowiły przedstawienia w sztuce antycznej tzw. barbarzyńców. Stał się wówczas jednym z prekursorów szczegółowych studiów nad wizerunkami ludów ościennych, z którymi Grecy i Rzymianie wchodzili w rozliczne kontakty, w swej sztuce nieraz oddając wizerunki swych bliższych lub dalszych „sąsiadów”. Profesor Bieńkowski uporządkował ogromny, dostępny wówczas materiał ikonograficzny, troskliwie zbierany w wielu światowych muzeach, by następnie przystąpić do opublikowania swych obserwacji. Dokonał tego w monumentalnej serii „Corpus barbarorum”, wydanej sumptem krakowskiej Akademii Umiejętności. W ramach tego zamierzenia ogłosił drukiem następujące rozprawy: *De simulacris barbarorum gentium apud Romanos. Corpus barbarorum prodromus*, Kraków 1900, oraz *Die Darstel-*

lungen der Gallier in der hellenistischen Kunst, Wiedeń 1908 (*Imagines Celtarum I*). Natomiast kolejny tom, gotowy do druku w roku 1925 (Bieńkowski zmarł, pracując nad ostatnimi jego korektami), ukazał się znacznie później jako *Les Celtes dans l'art gréco-romain (Imagines Celtarum II)*, Kraków 1928. Po śmierci profesora Bieńkowskiego (1925) do kolekcji Katedry Archeologii Klasycznej UJ trafiły jego bogate materiały naukowe, w tym duży zbiór fotografii oraz gipsowych i plastelinowych odcisków mniejszych zabytków (czy też ich fragmentów, które dla badacza były istotne). Zakupiono też większość jego cennego księgozbioru.

Wdowa po Profesorze, Lucyna z Janta-Polczyńskich (1876–1937), ofiarowała natomiast Uniwersytetowi w roku 1926 marmurowy fragment, ukazujący głowę brodatego mężczyzny, zwróconą w prawo, zakupioną przed laty przez męża i stanowiącą jego własność³. Jak odnotował sam Bieńkowski, zabytek został „nabyty u antykwarza przy Forum Romanum w roku 1897 na wiosnę”. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można tu przypuścić, iż zakup ten wiąże się z wiadomością otrzymaną z Krakowa, a dotyczącą rychłej nominacji profesorskiej i możliwości uzyskania uniwersyteckiej katedry. Na krakowską katedrę – utworzoną specjalnie dla niego –

³ W celach ekspozycyjnych omawiana głowa przymocowana była do starannie wykonanego drewnianego plafonu. Nr inw. 452 (dawny nr 669).

został bowiem Bienkowski powołany oficjalnie z dniem 9 czerwca 1897 roku. Od daty tej liczymy istnienie naszej dyscypliny, tu w Krakowie, w stworzonej przez Bienkowskiego placówce, z której bezpośrednio lub pośrednio wywodzą się wszyscy późniejsi archeolodzy klasyczni / śródziemnomorscy w Polsce.

Przypominany tu fragment opracowany został naukowo także przez profesora Bienkowskiego w ramach szerszej rozprawy poświęconej antycznym rzeźbom w zbiorach krakowskich⁴. Autor na podstawie drobiazgowej analizy stylistycznej oraz techniki wykonania określił ramy chronologiczne, w których zabytek ten można umieścić: „Powyższe zjawiska pozwalają nam określić czas powstania naszego fragmentu latami 190–240 po Chr. Prawdopodobnie powstał on w pierwszych dwu dziesiątkach trzeciego stulecia”, stwierdzając równocześnie, iż „mimo późnej epoki i grubego wykonania jest to rzecz żywa i znamienna”. Fragment ten stanowił zapewne część antycznego sarkofagu, choć nie można też chyba wykluczyć, iż mógł pochodzić z rzymskiego reliefu historycznego, co pewnie bliższe byłoby intencjom samego profesora Bienkowskiego. W ostatnich latach zabytek uwzględniony został także w nowszych opracowaniach poświęconych zabytkom antycznym w zbiorach krakowskich⁵.

⁴ P. Bienkowski, *O rzeźbach klasycznych z marmuru w Krakowie*, Sprawozdania Komisji Historii Sztuki, tom I:2, Kraków 1919, s. 285–286, ryc. 34.

⁵ J. A. Ostrowski, [w:] *Zabytki archeologiczne...*, s. 116 (nr 210); idem, [w:] *Corpus Signorum Imperii Romani, Pologne II*, 2, Warszawa 1992, s. 24–25 (nr 18).

Tabl. IV. Głowa męska (fragment reliefu). Italia, ok. 190–240 n.e. Białły marmur drobnokrystaliczny, wys. 27.5 cm. Dar Lucyny Bienkowskiej, 1926. *Katalog 1976*, nr 210; por. s. 60-61